19 (31) ივლისს 1868. № 29. მესამე წელიწადი.

დროება

საპოლიტიკო და სალიტერატურო გაზეთი.

გაზეთის ფასი:

Გაგზავნით Ტფილისში და გარეშე ადგილებში:	Გაუგზავნელათ:
ერთის წლისა — 7 მან.	— — — 6 მან.
ნახევრის წლისა — 4 —	— — — 3 — 50 კ.
სამის თვისა — 2 — 50 კ.	— — — 2 —

Ცალკე ერთის ნუმრისა გაუგზავნელათ — 3 შაური.
„დროება“ გამოდის კვირაში ერთხელ, პარასკევობით.

ხელის-მოწერა მიიღება:

Ტფილისში „დროების“ redakciiის კანტორაში, მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, ბებუთოვის სახლში.

Ტფილისის გარეშე მცხოვრებთათვის ადრესი: Въ Тифлисъ. Въ контору редакціи грузинской газеты „ВРЕМЯ“.

Redakciiის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი **განცხადება** სხვა და სხვა ენებზედ. ფასი განცხადების დაბეჭდვისათვის ჩვეულებრივის ასოებით გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ.

ეროვნული ბიბლიოთეკა

განცხადება.

„Droebis“ ხელის მომწერთა, romelsac აქამდის ამ წლის ფული არ შემოუტანიათ, უმორჩილესად ესთხოვთ, rom შემოიტანონ და romelsac სრულათ არ მოუციათ, იმათაც აგრეთვე ესთხოვთ შეავსონ წლის ფასი „Droebisa“.

შიხაარსი: სამოსამართლო მაჩვენებელი. — Droebis korrespondenciа. — Politika: — Italia. — Dunaiis samtavroebi. — Osmaleti. — Amerika. — Telegrammebi. — Romdenime cnobа saqartveloze. — Meshvidе tiraqis mogebani. — Sahazino gancxadeba. — Redakciis gancxadeba.

სამოსამართლო მაჩვენებელი.

Tfilisis Olqis sasamartlosshi, samsxvavro განყოფილებაში 24 ივლისს დანიშნულია მოსასმენათ:

საქმე Tfilisis mcxovrebelebze: Iosep Alekseevze, Nikolozze Beloevze, Sergei Zremelovze, Artemi xalatovze, Artemi Petrusovze, Iagori ჩიხარტაშვილზე და Termazan Bediashvilze, romelsac sწამებენ mcarcevelobasa.

„Droebis“ korrespondenciа.

Shabatis dgesa, 22 ამ თიბათვისა, sofels xidistavs mcxovrebelebi moutmenlad mogelodnen didebulta mgzavrebs da yoveli suli kaci da dedakaci didi survilit emzadebodnen matis nakvas; amis gamo am sofls sasamartlo da sasწavlebeli shkola shignit da gareet gzis pirze iyo mortuli saamurad didromani ფოთლიანი ხეების shtoebit da zed shesxmulis vardebita da yvavilebita, aqaev idgnen gamwkriebulni ormoci shegirdebi eqvsis wlidgan ათ wlamde, glexis shvilebi, amatotan mtelis sofls glexkacobа, ჰabukni da mokuceebulni, banebidam qalebi da dedakacebi gamosckeronodnen.

Iqmnebodа pirveli saati dgisa, rom mobrdzandnen matis umaglesobа didi mtavrebi: Alekseи Alekseandres dzе da nameestnikи mixeil nikolozis dzе ertad mskdomni ekipaژit, isini shesdgnen xalxs წინ shkolis pirdapir ღიმილით da xalxma gandzrdzela xma maglа ura!... Am dros sofls sudia (mosamartle) Ivane Aberiashvili wadga წინ, miartom puri da marili fodnoszе dalagebuli mraval gvaris yvavilebis taigulita da moaxsena amanve grdznobit: „KeTili iyos თქვენი mobrdzanebа. Gmertsa ვთხოვთ თქვენს mravalژamierس bedniierebit sicocxlesi chvenda mowyalesi, Gmertman განაძლიეროს თქვენი mefobа qveyanazе chvens mfarveelad da nugeshad.“

Didma mtavarma Alekseи Alesandres dzemi moستeba purs, mcirede daawo igi marilس da miirtva, shemdgom ubrdzanes ortavi ღილით madlobа ჯერ rusulad mere qartulad „madlobeli, madlobeli.“ Shekmna ertomob mxiarulebа didi xalxshi da yvirili ura!..... am yvirilzе patara shegirdebis cecavma didat asiamovna isini da esred mxiarulta განაგრძელეს mgzavrobа, xalxi damtkbari am shemtxevevit წავიდ-წამოვიდა da malе gachnda dukنebshi chveulebrivi sma da shekcivа simglerit, sadac ismoda grdzlad saamurис xmit sityevebi esе:

Vis movelodit mobrdzanda,
Shen gulo gamxiarulдi,
Gulo dzalgulo, ertgulo,
Vis shestrfi, masevе monebdi.

Xidistavshi mcxovrebelni irichebian unakanasknelи kamerlaiis aღwerit saxelmwifo glexni otxmocda rva kvamli, saeklesiони ocda chvidmeti, axlad განთავისუფლებულნი mebatonetagan ocda eqvsi; sul as ormocda teritmeti kvamli. Amatи gardasaxadi sakvamlo fotis fuli, anu zemskis provinciasti, egrevetve etapis urmebisa da gzis urmebisa mokrefila წარსულს 1867-s wlisa Zorис uezdis xazinashi sesatanad as ormocda shvidi თუმანი sami manetи da xuti shauri, rogorc sچanس es ricxvi da raodenobа xazinisagan micemulis kvitانciebidam da kazonis palatisagan darigebulis okladnis listidam, anu wlis xarjis qaladis furclidam, amashi sweria esred: „Xidistavshi: saxelmwifo glexni 88 kvamli, amatи gardasaxadi am wlisa 1034 man. Saeklesiони 37. Amatи gardasaxadi 286 man. 75 kap.; axlad განთავისუფლებულნი 26. Amatи gardasaxadi 152 man. 50 kap.; sul 1473 an 25 kap. Am fulshi arris shericxuli etapis saxlebisa, urmebis shesanaxavatam kvamlzе 78 kapeiki mokrefili da gzebis mushebisatvis kvamlzе 72 kapeikiо. Zarda amisa ლaغodadlis milicciisatvis mokrefila eqvsi თumani, gasula urmebis begara da თavi kacat mushaxvа da xvа saჭiroebisatvis fasit da upasot unagari shot.

Am sofelshia ori shtatis eklesia martl-madidebelis sarwmunoebisa, ori shtatis mglvdelni aqauri mcxovrebelnivе tavis prichetnikebit da mtavrit, aqaev scxovrebenen otxi kvamli azناuri shvilebi mcire mebatonni. Aq arris tamoqnis postи, rusuli charxisa da qartuli wiskvilebi cameti mikitnis dukنebi, erti furni, saxabazo, xuti otkis zaoqi, as oci dgisa meti yurdzis venaxebi xexilianи; aq ღvinoebi isyidebа tkbili yovelتvis xut manetat koka, kidev metad da arа nakلebi, egrevetve ღvinoqvesidam erت თumnamdin; koكas თumca angarishobenدawesebulس tormet თunگsa, magram awyvashi pirobaa dadebuli, zogi aiwyavس oci bazris თunگس erت koكad.

Is sofeli iyo uwin sabatoni shvilo, mefis dzis Warnaozis saufليswulo, rogorc ityvian aqaurni mxucni; axla arris gorelebis shesaqcevari. Mitqmis yovelس shemdzlebelس bazrشi mcxovrebelس dazavaچarس aqvet aqa nasyidi da dagiraebebuli venaxebi, shig marنebi da otaxebi sofelشi colشvilit dros gasatarebladi. ჰaeа aqvs mrtveli; wyaroebi civi, gemoiani, mdinare wyلebi mtkvari da tana kalmaxiani. Yovelس mxares sasiamovno misaxed-mosaxedi aqvs. Mtkvar gaلmit eqvs vershi sچanس istoriuli sidzveليe: Uflis cixis gamoqvabulebi, sadac yofila odesshi dzeليس dros mtelи qalaqi Uflis Cixe, gamokvetili klدebشi, rogorc mogvitxrobs amas qartlis cxovreba da Vaxushtis geografiuli aღwera; dgesac kи განsacvifrebeli sanaxavia iq didi darbazi, anu saero palati mtelس klدeشi gamoچrili xelovnebit; wyلis gza, gvirabi, chakibuli da sxvа ramdenime sadgomebi, gamolmit sچanan sxvа da sxvа gvari tyوt dabورvilni xeobaebi, cixe shenoba da dzeليس eklesiebi mtebزed, amistvis utqvامت dzeليس (легенды) „xidistaо shemkobilo, წين minدoro, ukan tyوe.“ Am sofelس ჰyofs ori ubnat didi shara gza fotisa da raodenime xidistavis venaxebis bolo, samxretis mxares mtis fervlobزe gagrdzelebulس venaxebit eწodebа „Oxera“ da chrdilوetis mxares venaxebس shua xidistavi, sadaca gaiچra წين ჭalazе rkinis gza. Aqaurni misدevevi mxolod xena tesvas da venaxebis mushaobas, mamulzed viwrot arian, wlis mosavalia saشualo, puri da ღvinو naqebi.

Dim. Melvinetxucesovi.

24 ivlisس 1868.

პოლიტიკა.

იტალია.

Papis bulla. „Romis gazetashi“ (30 ivnisس) dabechdilia papis bulla, romlitaci papa mowوwodebس mسoflio krebas 1869-s wlisatvis. Radganac mtelس bullashi bevri mravalس sitqaobа arris, amistvis chven gamoqrebت itدgan uprو shesانiشnav adgilebس.

„Yovelamس uwyis ris mdzimе gachirebа, (sweria bullashi) romelicس aw mdzelavare-ჰyofs eklesiasس, yovelamس uwyis ramdenи bورotebа bودobس saerو sazogadoebashi. Gvتisa da xalxtа dakudzinebelni mterni fexit sتevlen katolikت eklesiasس, misس mcxovarebitس swavlas, misس salmrtو uflebas da mokiqulebit taxtis uzenaesس mniشnevelobas. Mat mocdzulebuli aqvست yovelа gvتaebrivi da kadnierebit axeben xelس eklesiis kuوvnilebasa, sasulieroو dasi da wmindа sarwmunebа, tevit patiecemulس sakurتxevelis mosamsaxurebebiturت aوarebelس sheurachxebas itmenen; sarwmunoebisadmi siyvarulи da ertgulebа uprو da uprو sustdebа. Zarس gvaxeevia mxolod mravalس gvari usجulو wigنebi da gazetebi, romelnicس ჰfenen garemo tevisسa znebitس ჭirسa, agrتevevе wام da uwام mravalس gvarني boroti mawyinarni swavlani chندebian sarwmunoebis shesaxebس; sasulieroو wوdebas titqmis yovelgan artmevevenس xelidgan ubedurت yrmat aزrdasa, da rа uprو cudi, am saqmes mravalس adgilas andomben eklesiisagan gandgomilس mecnierebس. Yovelа es, samwuxaroو chvenda da yovelа kتilس-azrovanتa pirتa da sulتa saukunو saubedurو, avrcelebس yovelgan urwmunoebas, ryvnis znebasa, aچenس yovelgan almashfotebelس tvitmnebelobس, yovelа gvar biwierebas da gardamavlobas amravlebس, aدulebس yovelas ღvتaebrivتa da kacobrivتa sxulتa da am gvaratا adgesaswaulebس gانxrwnilتa azrتa; yovelа es boroتebа, ise mofina qveyanas, rom ara tu mxolod chveni yovelad wmindа sarwmunoebа, aramed mtelи kacobriobaci itmenس didس shesyevasa.

Aw mسoflio krebas ealad sدevس gamoikevليos, sheiswavليos da tevit bezjiti yuradღebit gانsazღerosو yovelivе, rac kи am chvenس ubedurو droshi shegevwevа ღvتis sadidebladi, shemogvazღudevinebس sasulieroو dassa, gvemsaxurebа saفudvليanad da macxovrebit azrdashi sasulieroتa dastа, bezjitad agvasrulebinebس kanonتa, warmatebasa miscemس znebتa, christianobrivad agvazrdevinebس yrmatа, agrتevevе mogvcemس chven sazogadو mshvidobasa da tanxmobasa. Agrتevevе unda evcadot chven, rom shewevnitا ღvتisatا განsdevevnot eklesiisagan da saeري saزogadoebisagan yovelи bورotи; mogvaqciot-gza dabneulni ჭeshmaritebisa, simartlisa da cxovrebis gzazed, davaxshiot biwierebа dacتomilebа. Ratا daimkvidrosس eklesiamان chvenman tevisi macxovarebiti swavليitturت axali dzalа da gaavrcelosس dღitи-dღe shorad-shorad tevisi mflobeليobа da kتilس-mسaxurebа; simartlتe, wyalobа da yovelagvari christianobrivi satnoebani daemkvidrosسca gulتa yovelتa kacتa shina, ratا didس-bedniير iqmnas saزogadoebа. Ver vin ჭyofs uarس mazed, rom katolikتet eklesiis gavlenа da misi swavlа arа tu mxolod aچenebenس gzasa saukunو cxovrebisasa, aramed xalxis nietierebitи simdidredeس wrmatebashi sheჭyavet, mat ჭeshmaritس kتilسdღeobas aچenebenس, mshvidobiنobasa da wesس aღasrulebenس, mtkiceد xسniان kacis gonebas da cودnas, da amastan uxسniان mas tevit cxadisa da gasaocaris, tvalit dasانaxavis saxit, saeklesiو da saeري matianetا, mniشnevelobiani amبebis aღwerita.„ Krebis gaxسna daniشnulia 1869 wlis 3 dekemبris-tvis, — Ubiwو chasaxvis dgesس. Bullashi bورlovdebа shemdegi gamaفrتxilebeli sityevebit, romelnicس, uechveليa, mikceulni arian saeري uflebatadmi: „sastikad daeshlebis yovelas raimе-gvari aكrdzalevа ama bullليsa, da tu vinme gaჭbedavس am gvارس saكdelليsa, igi shemتxevevس tavسa tevisسa Yovelad shemdzlebeli ღvتisa da wmindatا mokiqulتa petres da pavlس risxvasa.“

დუნაის სამთავროები. ნაპოლეონ პრინცის ყოფნა ბუხარესტში. ერთს ნემეცის გაზეთში სწერენ 4 ივლის, „აქ მთავრობის წრეშიაც კი ლაპარაკობენ მოუოლოდნელს და მოუფიქრებელს ამბებს ნაპოლეონ პრინცისაგან ქარლოსის ნახვაზე. ამბობენ, ვითომც ნაპოლეონ-პრინცსაც ეთქვას, რომ ევროპაში ომიანობა მალე ატყდებაო და ამ შემთხვევაში ავსტრია ეცდება, რომ რუმინია სამხედრო საქმეში არ გარიონო. ავსტრია დაიჭერს თავის ჯარებით რუმინიას და დაიფარავს რუსის ვერაგობისაგან სამთავროებს. სხვები ლაპარაკობენ, ვითომც ნაპოლეონ-პრინცს ეთქვას, დუნაის სამთავროებმა თვითონვე ძლიერ უნდა ეცადონ, რომ საქმეში არ გაერიონ და ამის გამო შეიარაღება არ დაიწყონ: მხოლოდ ამ შემთხვევაში გარეშე-სახელმწიფოები ვერ გადადგმენ ფეხს იმის საზღვრებზე. როგორც უნდა იყოს, მაგის განხილვაში ჩვენ არ შეგვალთ; მაგრამ ერთი კი უნდა ვთქვათ, რომ ნაპოლეონ-პრინცის წასვლის შემდეგ ბუხარესტის სასახლე ღრმა მწუხარებაში ჩავარდა. თუმცა ნაპოლეონ-პრინცის ყოფნაზე ბუხარესტში, არა ვითარი ამბავი არ მოგვსელია, მაგრამ ერთხმათ კი ყველა გვაცნობებს, ნაპოლეონ-პრინცის ყოფნა ბუხარესტში ძალიან დიდი საქმეაო.

ოსმალეთი.

ნ ა პ ო ლ ე ო ნ პ რ ი ნ ც ი ს მ ი ს ე ლ ა ქ ო ს ტ ა ნ ტ ი ნ ო პ ო ლ შ ი. კოსტანტინოპოლელი კორრესპონდენტი Ind. Belge გაზეთში იწერება 30 ივნისიდგან ნაპოლეონ-პრინცი შაბათს 28 ივლისს შუადღისას მოვიდა ქოსტანტინოპოლს. ვარნაში შეეგება იმას ფრანცუზის კონსული უ. ბურე და დივიზის ღენერალი სეფერვაშა (გრაფი ქოსცელსკი), რომელიც სულთანმა დანიშნა უზენაესს სტუმართან საყოფელათ. ბოსფორში რომ შემოვიდა სულთნის ადუტანტი რეუფ-ფაშა მიეგება. პეიკორში პრინცი გადახტა გემიდგან და პირდაპირ სულთნის სასახლეში დოლმა-ბახჩაში წავიდა. სულთანი იქ დაუხვდა და დიდის სიყვარულით და პატივისცემით მიიღო. ერთს საათს შემდეგ თვითონ სულთანი წავიდა საღღესასწაულო ქაიუკით ვიზიტის გადასახდელათ იმ გემზედ, რომლითაც პრინცი მივიდა კოსტანტინოპოს. ვიზიტს წინეთ ბრილიანტებით მორთული ნიშნები დიდის ჯვრის „ოსმანიეს“ ორდენისა გაუგზავნა. სულთანს შემდეგ ეგვიპტის ვიცეკაროლმა ნახა პრინცი: სულთანი სთხოვდა, პრინცს უნკიარ-სკელესკის კიოსკზე გადასულიყო საბინაოთ, მაგრამ იმან არა ჰქნა და დარჩა ისევ თავის გემზე. მეორე ღღეს პრინცმა ნახა ეგვიპტის ვიცე-კაროლი და მიიღო იტალიის ელჩი უ. ბერტინატი. საღამოს სადილათ ფრანცუზის ელჩოში იყო. იქვე იყვნენ მიწვეულნი ალი-ფაშა. ფუადფაშა და უ ბერტინატი: ფუად ფაშა, რომელიც დაესწრო სულთანთან პრინცის მისვლაზე, წავიდა იმასთან გემზე სანახავათ. ალი-ფაშას კი სთხოვა როგორც დიდი ვეზირი, ვიზიტით არ მისულიყო, რადგან იღუმალათ იყო მოსული კოსტანტინოპოლს. პრინცი გულდადებით ათვალიერებს ქოსტანტინოპოლს და იმის გარემოს. ბოსფორის სრუტში ძალიან ხშირათ დასეირნობს. ღღეს აპირობს ბელგრადის ტყეში სადილის მირთმევას. იმასთან იქმნებიან ფუად-ფაშა, დიდი ვეზირი და უ. ბურე. აქამდის პრინცს არ გადაუხდია უცხო ქვეყნის ელჩების თვის ვიზიტი და არც აპირებსო; ხალხში, რასაკვირველია, ბევრს ლაპარაკობენ პრინცის მოსვლას თუ რა განძრახვა აქვსო. ქოსტანტინოპოლიდგან ის საბერძნეთში აპირობს წასვლას. საზოგადოთ აქ ყველა ასე ფიქრობს, რომ იმპერატორი ნაპოლეონის ძმის წული იმ აზრით არის ბიძისაგან გამოგზავნილი, რომ შეიტყოს, რა ნაირათ მოიქცევა ოსმალეთის მთავრობა, რომ ვინცობა ევროპაში შეხლა მოხდესო და შეიტყოს სამხედრო საშუალება ამა ქვეყნისაო.

ამერიკა.

შ ე ე რ თ ე ბ უ ლ ი შ ტ ა ტ ე ბ ი. ერთი ფრანცუზული გაზეთის კორრესპონდენტი ვაშინგტონიდგან იწერება 27 ივნისს: არკანზარის შტატის სენატორებმა და წარმომადგინელებმა დაიჭირეს თავ-თავისი ალაგი კონგრესში. თუმცა პრეზიდენტი ჯავრობს, მაგრამ ორივე ქაროლინის, ლუიზიანის, ალაბამის და ფლორიდის დესპანებიც მალე შეევლენ კაპიტოლიაში. როცა ნუიორკის კონვენტი შესდგება, იმ დროს შვიდის სამხრეთელი შტატების დაწყობილების შეცვლა გათავებული საქმე იქნება. ეჭვი არ არის, დემოკრატები მაინც წინ წამოაყენებენ ამ საქმეს, იმ აზრით რომ ხალხის მღელვარება არ დააცხრონ. წინათ რომ დემოკრატები დაჟინებით ითხოვდნენ სამხრეთელ შტატების შერაცხვას კავშირში, ახლა ისე დაჟინებითვე ეწინააღმდეგებიან ამას, რადგან იციან, რომ იმათის მიღებით კონგრესში, ნეგრებს (შავკანიანს ხალხს) ამორჩევითი სიმართლე მიეცემა. ისინი ისეთივე მონაწილენი გახდებიან საზოგადო გამგეობაში, როგორც თვითონ თეთრკანიანი ამერიკელები. განძვინებულ მოქმედება დემოკრატებისა ჩეზის წინააღმდეგ ცხადათ ამტკიცებს, თუ რამდენათაც არა ჰსურსთ საპოლიტიკო სიმართლის მინიჭება ნეგრებისათვის. დემოკრატები დაუფარავათ ჰყვირიან, რომ თუ მომავალს ამორჩევაში უფლება ჩვენ დაგვრჩა, ნეგრები კიდევ დიდხანს ვერ ელირსებიან ამორჩევითს სიმართლესაო. ამისთანა მუქარამ ერთს ნუ-ჯერსეის სენატორს ათქმევინა; „რადგან დემოკრატები ძალიან ეწინააღმდეგებიან სამხრეთელ შტატების განახლებასაო და რაც აქამდის კონგრესს გაუკეთებია, ყველას მოსპობა სურთო, უნდა ვიცოდეთ მაინც, დემოკრატები რა საშუალებით აპირობენო მოქმედებას თავის განზრახვის ასასრულებლათ. საერთო ამორჩევის სიმართლე, ეს არის, მალე უნდა დამკვიდრდეს რესპუბლიკაში: ამას რომ ხედავენ, ფიქრობენ თუ არა იმ აზრის მხარე დაიჭიროონ, რომლის წინააღმდეგაც ისინი ასე გულსმოდგინებით მოქმედებდნენ აქამდის, იმათი აზრი იყო, რომ შტატებს სათითოვო კანონათ დაეწესებინათ ამორჩევითი სიმართლის რიგი; ნუ თუ ისინი ახლა ამ აზრს გადაუდგებიან, მოითხოვენ ამორჩევითი სიმართლის განსაზღრა კონგრეს მიენდოს და არა სათითოვოთ შტატებსა? ნუ თუ ისინი მოითხოვენ კენჭი ჩამოუტარონ იმ კანონს, რომელიც არ აძლევს ნეგრებს ამორჩევითს სიმართლეს და ეწინააღმდეგება კონსტიტუციურს შესწორებასა. რასაკვირველია, რომ ნეგრები დაიცვენ კონგრესისაგან მინიჭებულს თავის ამორჩევითს სიმართლეს, რომელიც იმათ ძვირათ დაუჯდათ და თუ კონსერვატიული პარტია უპირებს ამ სიმართლის ჩამორთმევას, მაშინ ჩვენი ქვეყანა ისეთს ცუდსა და სასაშიშრო მდგომარეობაში ჩავარდება, რომ ჯერ იმისთანა არა გამოეცადნოსრა. ახალ ორლეანის გაზეთი "ფუტკარი„ თავის თავს იმით ანუგეშებს, რომ თვითონ ნეგრებიც მალე გადაელენო კონსერვატიულის პარტიის მხარეს. ეს გაზეთი ამბობს, „რომ სამხრეთის აზრით კონგრესს სრულებით ამორჩევითი სიმართლის კანონის გამოცემის უფლება არა აქვს და ამასთანავე ესეც კარგათ იცისო, რომ რამდენათაც თეთრებისთვის, იმდენათ ნეგრებისთვის შეუძლებელია ამორჩევითი სიმართლის მინიჭება დამაბრკოლებელ მიზეზების გამო. უფრო ამისთვის არა ჰსურს სამხრეთს, რომ შავებს მიენიჭოთ საერთოთ ამორჩევითი სიმართლე. ცხადია, რომ თუ საქმე ამ გვარათ წავიდა, თეთრები ეცდებიან შავი კანიანი ხალხი გადაუყენონ რადიკალებსა და, მერწმუნეთ, კიდეც მოახერხებენ ამას. რადიკალებს ჩრდილოეთელ შტატების იმედი ნუ აქვთ; თუ კი დრო შეირჩიეს მალე გადაუდგებიან და მხოლოდ მაშინ ჩახვდებიან გონებაში, დიაძახებენ ვაიმერანიეთი დავკარგეთ, იმის აჩრდილს რომ გამოუდექით.

ჩ ი ნ ე თ ე ლ ი ს ტ უ მ რ ე ბ ი. დიდი ხანი არ არის. რაც ისინი მივიდნენ შეერთებულს შტატებში და სრულებით ვერაფერმა ვერ გააკვირა ისინი; უფრო ამერიკელებს გაუკვირდათ იმათი აუჩქარებელი ყოფა-ქცევა, ვიდრე ჩინეთელებს ამერიკის ხალხის საკვირველი მჩქეფარე სავაჭრო და სამოხელო მოძრაობა. ჩინეთლები დიდს ყურადღებას აქცევენ თავის თავზე. რაც უფრო თანდა თან ახლოვდება ნუიორკის ქონვენტის შესაკრები ჟამი, იმდენათ უფრო ძლიერდება მღელვარება ამერიკის ხალხისა, მაგრამ ჩინეთლების მისვლამ მაინც ცოტათ შეაყენა ეს მოძრაობა. ჩინეთის იმპერიის ელჩების ყოფნით შეერთებულს შტატებში თუმცა ბევრი არა გაკეთდარა იმათთვის, მაგრამ რაიცა შეეხება სტუმრის პატივისცემლობას, სადილებს და სიტყვებს წარმოთქმულს ჩინეთელების ელჩების პატივსაცემათ, ბევრი იყო. და არცარა დაკლებიათრა. 26 ივლისს ვაჭართ წოდების წარმომადგენელებმა გაუკეთეს ნუ-იორკში სადილი ჩინეთელს სტუმრებსა. ბურლინგემმა დალია ერთს სადღეგრძელოზე სამადლობელი და ხელმეორეთ განმარტა თავის მდგომარეობა და იმ ქვეყნისა, რომლის წარმომადგენელიც თვითონ იყო. ჩინეთელმა ელჩმა აი რა სთქვა: „ჩინეთელი მუქარის სიტყვებით კი არ წამოსდგება განათლებულის ქვეყნის წინაშე, არამედ ქონფუციის მცნებითა, რომელმაც ორიათას სამასი წლის წინათ წარმოსთქვა: „რაც შენთვის არ გინდოდეს, ის ნურც სხვისთვის გინდა„ ამერიკა ამაზე კიდევ უფრო ქრისტიანულ სიტყვებით აძლევს პასუხს ჩინეთსა: რაც ჩვენთვის გვინდა, რომ სხვებმა მოგვაგოს, ჩვენც მხოლოდ იმას ვაგებთ სხვებსა“. ჩინეთმა იმისთვის გაგზავნა დესპანთ კრება დასავლეთის სახელმწიფოებთან, რომ თავი დაანებონ ამპარტავნულს ტრაბახობას, ვითომც ისინი შეუდარებლათ მაღლა იდგნენ ჩინეთლებზე და რაც საქმე ამიერიდგან აღიძრას იმათსა და ჩინეთლებს შუა, რომ ყველა ესენი მიუდგომელის გონიერების აზრის თანახმათ გადასწყდეს ხოლმე.

ჩინეთს შორს უჭირავს ომის დაწყება, მაგრამ ერთს ითხოვს, რომ იმისს შინა-საქმეებში ნუ ერევიან დასავლეთის სახელმწიფოები. იმას ჰსურს აგრეთვე, რომ დასავლეთის სახელმწიფოებმა პატივი სცენ იმათ თავისუფლებას, ცუდი არა მოახდინონრა ხოლმე იმათს წყლებში და ნურც ადგილებს შეეხებიან. ნუ გამოგზანიან ხოლმე პეკინში იმისთანა კაცებს, რომელთაც არა იციანრა საქმის გარემოებისა და ნურც ახსნიან ომიანობის დროს შეკრულობის აზრს ქრისტიანულის მშვიდობის მოყვარეობით. ჩინეთს ჰსურს ყოველ გვარ გარეშე შეეწროებისაგან თავი იხსნას და დაიცვას თავის კეთილ-დღეობა“. ბოლოს ბურლინგემმა აი ამ სიტყვებით გამოხატა ჩინეთის ხასიათი: „ჩინეთლები დიდი და კეთილშობილი ხალხია, რომელსაც მშვენიერი განკერძოებულნი ხალხობრივნი თვისებანი აქვს. (ტაშისცემა). ეს ხალხი მთელს ქვეყანაზე უმრავლესია და უფრო ერთგვარი, ვიდრე სხვა ხალხები. ჩინეთის ენაზე უფრო მეტნი ლაპარაკობენ, ვიდრე სხვა რომელსამე ენაზე. ჩინეთში ყოველი აზრი უფრო ერთგვარათ არის გავრცელებული, ვიდრე სხვა ხალხებში. თვით უძველესთა ბრძენთა აზრები ისე გავარდნილია ხალხში, რომ თითქმის ყოველს ჩინელს ეს აზრი უნებურათ აქვს გაგებული. სიკვდილის ჟამს ლოცვაში ჩინეთელი აცხადებს სურვილს, რომ ის დაიმარხოს იმ ადგილს, საცა თავისი წინაპარნი მარხიან (ტაშისცემა). ჩინეთი არის ქვეყანა სასწავლებელთა და მოსწავლეთა, ის არის ქვეყანა წიგნებთა მრავალ გვარისა აზრისათა და იმისთანა წიგნებისა, რომელნიც რამოდენიმე ათასს ტომათ დაიყოფება (ტაშისცემა). ამ ქვეყანაში არც კასტებია, არც უპირატესობა ერთხელვე გვარზე დამტკიცებული. ორი ათას წელიწადზე მეტია, რაც ჩინეთელებმა დაარღვიეს ფეოდალური რიგი და იმის ნაფუზვარზე აღაშენეს კეთილ-დღეობის შენობა, რომელსაც წინ უძღვის ეს დიდი აზრი, რომ ხალხია წყარო უფლებათაო; ეს აზრი ქონფუციმ წარმოსთქვა და იმის დროს ახალი ამბავი აღარ იყო (ტაშისცემა და სიცილი). ქიდევ ვიტყვი, რომ ჩინეთლები დიდი, კეთილის ყოფაქცევისა, მომთმენი, ზომიერი, წესის დამცველი და მოქმედი ხალხია; ამისთანა ხალხი არ უნდა შეიყარონ ხალხთა დიდს რჩევაში, უნდათ გამორიცხონ დიდს განათლებულს ხალხებში“

ტ ე ლ ე გ რ ა მ მ ე ბ ი.

პეტერბურგში მიღებული

ლონდონი 1 (13) ივლისს. ერთი ანგლიის გაზეთი ამტკიცებს, ვითომც ფრანციას ჰქონდეს მოლაპარაკება ბელგიასთან სავაჭრო ტრაქტატის შესაკერელათ.

23 ივლისს (4 აგვისტოს). ანგლიის კაროლევა ვიკტორია ბერმანიას მიდის.

ფლორენცია, 2 (14) ი ვ ლ ი ს ს. პოლიციამ ოცდა სამი მაძინის მომხრე დაიჭირა. ისინი იყვნენ რომანიიდგან

რომიდგან ამბავი მოვიდა, რომ ქუჩებზე პატრულები გაამრავლესო ქალაქს შიგნით და გარეთ. ქარდინალი ანტონელი ძალიან ავათ არისო ქარების გამო ფეხებში. ჯარები

უწინდელათვე როკკა-დელ-რაპო — ში დგანან, თუმცა ისინი ამაზე ძალიან უკმაყოფილათ არიან

ჯარში ავათ მყოფობაა გავრცელებული. დიდი ხანი არ არის, რაც ღენერალი ცაპპი ცხენიდგან ჩამოვარდა მარინისთან და ფეხი მოიტეხა.

ტრიესტი, 2 (14) ივლისს. წინაღამეს ქიაჯში ბუნტი მოხდა; პოლიცია გამოუარდა აბუნტებულებს; მაგრამ იმათ დამბაჩების სროლა დაუწყეს. ერთი პოლიციელი მოჰკლეს და ორი დასჭრეს. უწესოების მომხდენნი დაიჭირეს; მშვიდობიანობა ისევ დამყარდა.

პარიჟი, 28 ივნისს (10 ივლისს).

გაზეთში France ში სწერენ, რომ ნაპოლეონ-პრინცის კოსტანტინოპოლის ყოფნაში, ჰაბუკ-ოსმალოს პარტიის თავი მუსტაფა-ფაზილ-ფაშა სულთანს შეურიგდაო. ამ შერიგებას დიდი საპოლიტიკო მნიშვნელობა აქვს.

ქანონის-მდებელის კრების დღეგანდელს ყრილობაში უფ. ოლივიემ გამოაცხადა, რომ მთავრობამ არ უნდა დაუშალოსო ეპისკოპოსებს პაპის ბულლის გამოცხადება მსოფლიო კრების შესახებ, რომში: მაგრამ ამასთანავე იმასაც უნდა ეცადოს, რომ ამ საქმეში არ გაერიოსო. მთავრობამ უნდა დაამზადოს კანონი სახელმწიფოს განკერძოებაზე ეკლესისთან.

იუსტიციის და საეკლესიო საქმეთა მინისტრმა, ბაროშმა უპასუხა, რომ ჯერ კიდევ არ გადაუწყვეტიათ ეყოლება თუ არაო ფრანცას თავის წარმომადგენელი მსოფლიოს კრებაზე და იმაზედაც არა იციან რა, თურამდენათ ვალდებული იქმნება ფრანცია კრების გადაწყვეტილების ასასრულებლათ.

ტფილისში მიღებული.

პარიჟი. 21 ივლისს. აქ იდუმალ ვრცელდება მოქმედი პარტიის კომიტეტის პროკლამაცია, რომელშიაც ძრიელ ჰკიცხვენ იმპერატორი ნაპოლეონის მოქმედებასა.

რამდენიმე ცნობა საქართველოზე.

(თარგმანი ქონსტანტინე მამაცაშვილის სტატიისა)
(„Кавказъ“ 1863 г. N 32.)

ბევრჯერ გამიგონია ჩვენის ახალ მოსულის ძმებისაგან (საქართველოში) სხვა და სხვა აზრი ახლანდელის ქართველების გონების გახსნაზედ და იმათ ნიჭიერებაზედ: ზოგნი ამბობენ, რომ ქართველებს უფრო სამხედრო ნიჭი აქვთ და სწავლა კი იმდენათ არ ეხალისებათო; სხვანი ამბობენ, რომ ისინი ნიჭიერნი არიან, მაგრამ ამასთანავე ზარმაცნი და დაუდეგარნიო; ამასაც ამბობენ, რომ რადგანაც ქართველები სცხოვრებენ აზიაში და აღმოსავლეთის ხალხებათ ირიცხებიან, ამისთვის უნდა დარჩენო გონება-უძრაენი; თითქმის საზღვარიც კი აღუნიშნავთ, რომელსაც განათლება ვერ გადასცილდებაო. ეს საზღვარი იმათის აზრით გეოგრაფიული მდებარეობა არისო. მართალია თუ არა ესა, ამის განსჯას მკითხველის მკვირცხლს გონებას მივანდობ. სამართლით უნდა ვთქვათ, რომ ზოგიერთნი (ამისთანანი საკმაოთ ბევრნი არიან) არ ეთანხმებიან ამ ზემოხსენებულს აზრებსა, ცხადათ ხედვენ აწმყოს და დარწმუნებულნი არიან ქართველის გონების წარმატებაზე მომომავალს დროს.—ზემოხსენებულნი მსაჯულნი, რომელნიც ვერ არიან კარგის აზრისა ქართველების ნიჭიერებაზე, შემცდარნი არიან და სწორათაც ვერ განსჯიან ამ საგანს, რადგანაც ამათ სრულებით არ ესმისთ ქართული ენა, არც წარსული ქართველების ისტორია იციან, და არც ახლანდელი იმათი გონების მდგომარეობა.

მე ხომ არ ვამტყუნებ ამისთანა კაცებს, რადგანაც ისინი მუდამ გართულნი არიან სამსახურში და დრო არა აქვთ, რომ ქართულს ენაში და ქართლის ცხოვრებაში განვითარდნენ; ამას გარდა, მომეტებული ნაწილი ამათგანი თავიანთ სამსახურის გამო სცხოვრებენ გამოუსველელათ სულ ტფილისში და ამისთვის ვერ შეუტყვიათ ვერც ზნეობა, ვერც ჩვეულება, ვერც ნიჭიერება, ვერც შრომა სოფლის ხალხისა, რომელიც შეადგენს უდიდესს ნაწილს ხალხისას; სადაც ეს ცნობები არ არის შეკრებილი, იქ არ შეიძლება შესდგეს სწორე აზრი მთელს ხალხზედ.

ევროპა წინ მიდის და იმის ცივილიზაციას გზა გახსნილი აქვს: ეს იმას უნდა მივაწეროთ რომ ევროპელების ისტორიული ცხოვრება უკეთესათ დაწყობილა, და არა იმას ვითომც ბედი უკეთ ემსახურებოდეს ევროპას და მტრობდეს აღმოსავლეთს. ცივილიზაცია ქრისტიანობითურთ აღმოსავლეთიდგან გადანერგილი საბერძნეთში და იტალიაში იყო ახლანდელის განათლების საფუძველი დასავლეთის ხალხთათვის. აღმოსავლეთი, რომელიც კერპთ-მსახურობის დროს იყო დასავლეთის განმანათლებელი, ქრისტიანობის დროს, სხვა და სხვა ისტორიულის მიზეზების გამო, რომელთაც გაზეთის სტატიის სიმოკლის გამო ვერ მოვთვლი, ჩავარდა მოუძლურდა და შეიქმნა გონებით უძრაენი; ვიდრე სხვა ახალი ისტორიული შემთხვევა არ მოსპობს ამ უძრაობის მიზეზებს, მანამდის ვერც აღმოსავლეთი გამოიფხიზლებს. ამ ჟამათ მტკიცე საფუძველზე დამყარებულს ევროპის ცივილიზაციას ისა აქვს საგნათ, რომ აღმოსავლეთის ხალხნი გონებით გამოაფხიზლოს. ახლა ბევრმა იმათგანმა კიდეც გაიღვიძა, როდესაც ზღვის პირის ნავთ-სადგურები და საეკლესიო ადგილები გახსნეს; ამათში ვინც უფრო მომატებულათ შემდგარნი არიან, ესე იგი ჩინელები და იაპონელები, ისინიც კი შეუდგნენ ალებ-მიცემობის ანგარიშს ევროპიელებთან.

მე უარს არა ვყოფ, რომ სასარგებლო გეოგრაფიულ მდებარეობას და ჰაერს აქვს დიდი ზედ მოქმედება გონების გახსნაზედ და ყოფა-ცხოვრების გაუმჯობესობაზედ; მაგრამ ამ შემთხვევაშიაც კი, ორი ქვეყანა, მაგალითათ ინგლისი და ირლანდია, თუმცა ერთსა და იმავე გეოგრაფიულს მდგომარეობაში არიან, ერთგვარი ჰაერი აქვთ, მაგრამ, რადგანაც სხვა და სხვა ისტორიული სვე გამოუელიათ, ამისთვის შეადგენენ ორ ხალხს: ერთია უმეტესათ განათლებული და მდიდარი, მეორე ნაკლებათ განათლებული და ღარიბი; საბუთები კი ამტკიცებენ, რომ ირლანდიელები ნიჭიერებით ინგლიელებზე დაბლა არა დგანან. უკანასკნელს დროში, როდესაც ირლანდიელების მდგომარეობა საუკეთესოთ შეიცვალა ინგლიურის პარლამენტის ცვლილების გამო, ისინი თან და თან წინ მიდიან.—ქართველები სრულებით სხვა მდგომარეობაში არიან, ვიდრე დანარჩენნი აღმოსავლეთის ხალხნი: რადგანაც საქართველო აღიარებს ქრისტიანობას და თავისი ბედი და ისტორია რუსეთთან შეაერთა, ამისთვის ეს უფრო ევროპას ეკუთვნის, ვიდრე აზიას.

გეოგრაფიული მდებარეობა საქართველოსი კავკასიის ზურგზე—რომელიც საზღვრავს ევროპას და აზიას—უადვილებს იმას დამოკიდებულებას როგორათაც დასავლეთთან, ისე აღმოსავლეთთან. მომავალი საქართველოს სვე დამოკიდებულია რუსეთის მომავალ სვეზე, რომელსაც წინა-უძღვის დიდი მნიშვნელობა აღმოსავლეთში.

ვისაც უნდა, რომ სცნას აწინდელი მდგომარეობა საქართველოსი, იმისთვის საჭიროა შეიტყოს უწინდელი იმათი ცხოვრება ისტორიიდამ; მაშინ ყოველივე, რაც იმის ცხოვრებაში აღმოჩენილა ადვილათ გაირკვევა და გამოცხადდება.

ყველას ძველის დროების გამოჩენილს პირებს უსწავლიათ და უწერიათ რამე საქართველოზედ: ჯერ დაბადების მწერლებს, შემდგომ ჰეროდოტს, ქსენოფონტს, დიოდორს სიცილიელს, ტაციტს, სტრაბონს და მრავალს სხვა ისტორიკოსებს. ახალს დროებაში ბევრს ევროპის მეცნიერებს მოუელიათ და გაუცვნიათ საქართველო: შარდენს XVII (ჩვიდმეტს) საუკუნეში, გმელინს, გულდენშტეტს XVIII (თერამეტს); ჩვენს საუკუნოში პარროტს, დუბუას, ქოხს, Yivien de st. Martin, ბროსსეს, აბიხს და ზოგს სხვას. მომეტებულს ნაწილს ამ მოგზაურთაგანს საქართველოში ჰქონდა ერთი სპეციალური (განსაკუთრებული) მიზანი: ზოგი სწავლობდა მის გეოლოგიას, ზოგი ბოტანიკას, ზოგი ბარომეტრით თვალს ადევნებდა მის ჰაერის ცვლილებას.—

Yivien de st. Martin-ნი სწერდა უპირველესს კავკასიის მცხოვრებლებზედ. მაგრამ ყველაზედ სრულათ და უმეტესათ აკადემიკი ბროსსე ეცადა, რომ საქართველოზედ ცნობები მიეღო. ჩამომავლობით ფრანცუზმა ბროსსემ ისწავლა ქართული ენა და წერა პარიჟში ვე და მისცა თავის თავს პირობა, რომ ისწავლოს საქართველოს ისტორია და არხეოლოგია—და ორივ აღასრულა: იმან გადათარგმნა ფრანცუზულს ენაზედ საქართველოს ისტორია და გეოგრაფია და 1847 წელს მოვიდა პეტერბურგიდამ ტფილისს და ორ წელიწადში მოიარა ცხენით სუყველა ალაგები, სადაც კი სცხოვრობენ საქართველოს ხალხის ტომები. შეადგინა ჩინებული არხეოლოგიური აღწერა საქართველოსი და სომხებისა (Rapport sur un voyage archeoloqique dans la georgie et dans l' Armenie) 1849, 1850 და 1851 წელიწადებისა გამოცემული სამ წიგნათ.

საჭიროება მოითხოვს, რომ, როგორც კი შეიძლება, შემოკლებით მკითხველები გავაცნოთ ჯერ საქართველოს გეოგრაფიას, მერე ავწეროთ ისტორიული გონების მოძრაობა საქართველოში. კავკასიის დასავლეთისკენ შავი ზღვის პირის სამხრეთ-აღმოსავლეთის მხარეზე გაშენებულია საქართველოს ხალხი თავის ნათესაობით. ჩრდილოეთისკენ ესენი მეზობლობენ ლეკებს და ოსებს; სამხრეთით ამათი მოსაზღვრენი არიან ოსმალების და სპარსეთის მაზრები; დასავლეთისკენ—აბხაზები, აღმოსავლეთისკენ ბაქოს გუბერნიის მაჰმადიანების დაშენებანი.

ქართველების თანა-მოგვარენი სცხოვრობენ მტკვრისა, ალაზნისა, რიონისა და იმათის შტოების ჭალებზე და აგრეთვე ხეობებში, რომელნიც ჩაჰყვევიან სამხრეთის და სამხრეთ დასავლეთის კავკასიის მთების ტოტებსა.

ყველა ამ მაზრებში, მშვენიერს ჰაერთან, მხოლოდ რომელსამე მდაბლობს ალაგებს გარდა, რომელნიც მდებარებენ შავი ზღვის პირებზედ, მიწის ნაყოფიერება იმდენათ არის სხვა და სხვა ფრათ შემკული, რომ იქ ნახავთ, როგორც ცივ ქვეყნებისა, აგრეთვე ცხელ ქვეყნების მცენარეებსა. მაგალითად: დიკას, პურს, შვრიას, სელს, არყს, ნაძვს, ფიჭვს და ამათ გვარს ხეებს, ბრინჯს, ბამბას, ალვის ხეს, ლეღვს და სხვ. მთების ციე-ადგილებს გარდა, ყველგან მიწის მუშაობაა გავრცელებული, ვენახებს აკეთებენ და აბრეშუმი მოჰყავთ.

რაციონალურს მეურნეობასთან, რომელიც ვერ მოიპოვება, თუ არ ხალხის განათლებით, რა არ შეიძლება კაცმა შეიძინოს ამ მშვენიერ ადგილებიდგან. ამ ქვეყნის მადნეული სიმდიდრე ჯერ ხელუხლებელია, მაგრამ ზოგიერთს ადგილს კი უხვად გამოუჩენიათ თუჯი, სპილენძი, ტყვია, ქვა-ნაშხირა მარმარილოს ქვა, აყიყი და სხვა. ამასთანავე მრავალი მადნის წყლებია სხვა და სხვა თვისებისა. [1]) საზოგადოთ გზები და განსაკუთრებით სასოფლო გზები სრულებით არ არიან ხეირიანები; მხოლოდ ერთი ვლადიკავკასის გზა და სამხედრო-იმერეთის გზაა ხეირიანი. [2]) ითქმის ყველა უეზდი ქუთაისის გუბერნიისა და სამეგრელოსი, აგრეთვე უჩასტკები ახალციხის უეზდისა შეერთდებიან გზებით, რომლებზედაც ცხენი ძლივს დადის, თუმცა ტფილისის გუბერნიის უეზდების სოფლის გზებიც ვერ არიან კარგნი, მაგრამ აქ სუყველგან მაინც შეიძლება ეკიპაჟით სიარული.

საქართველოს მაზრებში, რომელნიც ეკუთვნიან რუსეთს, ესე იგი: ქართლში, კახეთში, საინგილოში, სომხეთში, შამაქში, ხევსურეთში, მთიულეთში, იმერეთში, ზურიაში, ლეჩხუმში, სამცხეში (ეს ახალციხის უეზდია) და იმ მაზრებში, რომელნიც ეკუთვნიან ოსმალებს ესე იგი ართაანში, ქობულეთში, ქობლაანში, პოცხოვში, სინჯაეში და აჭარაში სცხოვრობენ რამდენიმე შტოები, რომელნიც შეადგენენ ერთ ქართულს ტომს, ამათ აქვთ ერთი ენა და ერთი წიგნი; ამ ზემოხსენებულის მაზრების მცხოვრებლებს ეწოდება საზოგადოთ ქართველი (quartvelie) და საზოგადო ენა აქვთ ქართული (duartoulie); მაგრამ ყველა მაზრის მცხოვრებელს სხვაში გასარჩევათ ეწოდება თავისი მაზრის სახელი მაგალითად: ქართველი (მცხოვრებელი ქართლისა), იმერელი (მცხოვრებელი იმერეთისა) კახელი (კახეთისა), გურული (ზურიისა) და სხვა. [3])

[1]) ბეოლოგიურის გამოძიებით აკადემიკოსი აბიხი გვაუწყებს, რომ კავკასიის ქედებში მრავალი მადნეულობა არისო.

[2]) ამას გარდა სხვა რამდენიმე მოკლე გზები კიდევ გააკეთა გზის მაკეთებელმა საზოგადოებამ. მე ამით სრულებით არა მსურს ვუსაყვედურო გზის მაკეთებელს საზოგადოებას; ამიტომ რომ იმას თავის მეცადინეობა არ დაუკლია გზების კეთებაში.

[3]) ძველის დროების ისტორიკოსები იბერიას ეძახდნენ ყველა ქართველის თანა მოგვარე ხალხებსა, რომელნიც ცხოვრებდნენ ლიხის მთების აქეთა და იქით მხარეზე. ლიხის მთები მდებარებენ ქართლსა და იმერეთ შუა. სამხრეთის ნაწილს ეხლანდელის იმერეთისას სამეგრელოს და ზურიას ეწოდებოდა სახელათ ქოლხიდა. სახელი ზეორგია (georgie) ზრუზია, შემდგომ უწოდებიათ ქრისტიანობის დროს რამდენიმე მაზრებისათვის: ქართლისათვის, ახალციხის უეზდისთვის, კახეთისთვის და სომხეთისთვის.

მეგრელები, სამურძაყანელები და სვანები, რომელნიც დღეს რუსეთს ეკუთვნიან, ოსმალების ლაზები მდინარის ჭოროხის აქეთა და იქითის მხრისანი მიესაკუთრებიან ქართველსავე ტომს, თუმცა სხვა ტომის ხალხნიც ცოტაოდენი ურევიან იმათში. ესენი ლაპარაკობენ სულ გადასხვაფერებულს ქართულს ენაზე; ამათ, ყველას ლაზებს გარდა, აქვთ მიღებული ქართული წერა-კითხვა. ყველა ქართველები, რომელნიც ეკუთვნის რუსეთს, ცოტას გარდა, [4]) ბერძნულის სარწმუნოებისანი არიან. წირვა და ლოცვა ყველას ქართულს ენაზე აქვთ. ქართველნი შთამოვანი, რომელნიც ეკუთვნიან ოსმალებს, სულ ერთიანათ იყვნენ ქრისტიანები ბერძნულის სარწმუნოებისანი. შემდგომ, როცა ოსმალებმა ესენი დაიმორჩილეს, სხვა და სხვა დროს, ცდილობდნენ, რომ მახმადიანობა ძალით მიეღებინებინათ ამათთვის და რამდენსამე მაზრებისთვის ისე, როგორც ქობულეთელებს და აჭარელებს მიაღებინეს ამ საუკუნის დამდეგში; მაგრამ აქამომდე ძალიან უფრთხილდებიან და დიდ თაყვანსაც სცემენ ქართულს ეკლესიებს; ენა და წერა-კითხვა განსაკუთრებით ქობულეთში და აჭარაში მხოლოთ ქართული აქვთ.

ჯერ სწორეთ არ იციან არც საქართველოს სივრცე და არც იმის მცხოვრებლების რიცხვი. [5])

დამტკიცებულია ყველა ისტორიკოსებისაგან და ფილოლოგებისაგან, რომ ევროპისა და კავკასიის ტომები ზერმანიის ტომების ჩამომავალნი არიან.

ეჭვი არ არის, რომ ევროპელებს და ნამდვილ კავკასიის ტომებს, და განსაკუთრებით ქართველებს, აქვთ ერთმანეთში ფიზიოლოგიური მგზავსება [6]). ქართველებს აქვთ წელთაღწერა, რომელსაც ეწოდება სახელათ ქართლის-ცხოვრება. აქ ბევრი სამაგალითო ამბებია აღწერილი.

მთელი კავკასიის ტომებში, ქართველებს აქვთ მხოლოთ ძველიდგან მხედრული ასო, რომელიც შედგენილია ქრისტე შობის წინათვე; როდესაც ამათ მიიღეს ქრისტიანობა, მაშინ დაიწყეს საეკლესიოს ანუ ხუცურის წიგნის ხმარება.

ქართველებმა მიიღეს ქრისტიანობა მესამე და მეოთხე საუკუნოებში და არა თუ მარტო მისი უმაღლესი აზრების მითვისება შეიძლეს, არამედ თვითონვე გაავრცელეს ქრისტიანობა დანარჩენ კავკასიის ტომებშიაც. [7])

პატარა ქართველს ერს სომეხთა და ბერძნებითურთ აზრათ ჰქონდათ ქრისტიანობის შორს გავრცელება აზიის ჩრდილოეთის და აღმოსავლეთის მხარეებში, თუ რომ მაჰმადი არ მოსულიყო თავისის აღმსპობელის პროპაგანდით. [8])

მესამე და მეოთხე საუკუნეში ჯერ ევრო-

[4]) ჩვენ საუბედუროთ, მომატებულმა ნაწილმა ახალციხის უეზდის ქართველმა, რადგანაც 200 წელიწადი ოსმალების მმართებლობის ქვეშ დაჰყო, მიიღო მაჰმადიანობა, რომლისათვისაც აქამომდე თავი ვერ დაუნებებია.

[5]) ცდილობენ, რომ შეადგინონ სტატისტიკური ცნობები ტფილისის და ქუთაისის და სულ მთლათ კავკასიის აქეთა მხარისა.

[6]) ქართველი მატიანები და ძველით საბერძნეთის და იტალიის ისტორიკოსები ამტკიცებენ ქართველების, სომხების და ალბანიის მცხოვრებლების ერთ ტომობას, რაიცა არ არის ეჭვ ქვეშ; მეტადრე ქართველების და სომხების ერთ-ჩამომავლობას.

[7]) აბხაზები, ოსები, სულ ყველანი ჩერქეზების ტომები და ლეკების მომატებული ნაწილი სულ ქრისტიანები იყვნენ ბერძნების სარწმუნოებისა და სამღვდელო წესს ასრულებდნენ ქართულს ენაზე. იმ ოსებს და აბხაზებს, რომელთაც არ დაუკარგავთ ქრისტიანობა, ეხლაც ქართულს ენაზე აქვთ წირვა.

[8]) რომელიმე სარწმუნოების ანუ მთავრობის საპოლიტიკოს აზრის გავრცელებას ეწოდება პროპაგანდა.

პაშიაც ბევრი არ იყო მომზადებული ქრისტიანობის სწავლის შესმენისთვის. მიღება და დაფუძნება ქრისტიანობისა მოითხოვს ხალხის გონების გახსნას და მმართებლობის მიმართულების მომზადებას.

ქართველები, როცა არ იყვნენ შეწუხებულნი გარედგან, ყოველთვის საუკეთესოთ სარგებლობდნენ თავის დამშვიდებულის დროთი; მეათე საუკუნის (X) ბოლოს და მეთერთმეტე (XI), მეთორმეტე (XII) და მეცამეტე (XIII) საუკუნოების გაგრძელებას, როცა ევროპა იბრძოდა ქრისტეს კუბოსთვის მუსულმანებთან, რომელთაც ამ მიზეზით აღარა ჰქონდათ დრო, რომ ქართველები შეეწუხებინათ, მაშინ ომებიდგან განთავისუფლებულმა საქართველომ მიაღწია უმაღლესს განათლებამდე, რაც კი იმ დროს მოითხოვებოდა. ყველა მონასტერთან და სამრეველოსთან გაკეთებული იყო სასწავლებელი. ბევრი ქართველი, აქ რომ სწავლას გათავებდა, მიდიოდა ათინაში, კოსტანტინოპოლში და ათონის მთაზედ, რომ იქ ესწავლა ელინის ენა და კლასიკური ლიტერატურა. ამ დროების ქართველთაგანს: იოანეს, ეფთვიმეს და გიორგის ოლთისელს, არსენა იკოლეთელს, შოთა რუსთველს, სარქის თმოგველს, მოსე ხონელს, შავთელს, ჩახრუხას და სხვას დარჩათ თავიანთი დაწერილი სამაგალითო თხზულებანი, ზოგი ლექსი, ზოგი პროზა, მასთან რამდენიმე თარგმანნი ელინის ენიდგან (ბერძნულიდგან). ეპოსური პოემა რუსთველისა (ვეფხვის-ტყაოსანი), რომელიც დაწერილია იმისის ხელით XII საუკუნის გასულს. ამაში აწერილია მეფე თამარ და იმისი კარის კაცები; ეს პოემა ხელოვნებით, ენით და სამაგალითო აზრებით ირიცხება გენიოსურ თხზულებათ.

დაბადება და სახარება, რომელთაც თარგმნიდნენ ბერძნულის ენიდგან ქართულათ რამდენიმე ქართველნი და რომელიც ეფთვიმე ოლთისელმა დააბოლოვა, საუკეთესო თარგმანია, ისე რომ იქნება მხოლოდ ფრანციცულს ენაზე ნათარგნმა აჯობოს, მეტმა ვერა. უმეტესათ სახარებაა კარგათ გადაღებული თავიანთის მტკიცე აზრის გამოყვანით და გაკვეთილის ენით. იმ დროსივე არიან დარჩენილნი რამდენიმე ქართული რომანები; ამ რომანების შემთხზველნი დღესაც არ იცის. ამ რომანთაგან შესანიშნავია რუსუდანიანი, რომელშიაც აღწერილია ზნე-ჩვეულება და ცხოვრება ქართველებისა. სხვა რომანები კი, მაგალითად ვისრამიანი, დარეჯანიანი და თამარიანი დაწერილნი არიან XII საუკუნეში პირველი სარქის თმოგველისაგან, მეორე—მოსე ხონელისაგან, მესამე ჩახრუხასაგან. ბევრმა ამ თხზველთაგანმა იცოდა ბერძნულს ენის გარდა სირიული და სპარსულიც; ზოგიერთი პოეტური თხზულებანი ამ ენებიდგან არიან გადმოთარგმნილნი. ერთი განთქმული მწერალთაგანი VII საუკუნესი, ჯუანშერი, წელთ-ამწერი იყო თავისი დროებისა. რომელლანმაც ბერმა ეფრემმა, უცნობის გვარისამ, ჯვარით-ლაშქრობის დროს ასწერა თავისი დრო და მეფობა დავით-ალმაშენებელისა. აძავე საუკუნებში (X, XI, XII და XIII) ხალხის სიმდიდრე მისდევდა თანასწორ ხალხის განათლებას იმ დროების სახსოვრების განხილვით, რომელთაც წარმოადგენენ ეკკლესიები, ციხენი, ხიდები, სარწყავი მილები (водопроводы), რუები და გზები, რომელნიც ახლა გაფუჭებულნი არიან. ბევრი ეკკლესიები, აშენებულნი თითონ ქართველებისაგან (როგორც სჩანს ზედ ნაწერებიდგან) არხიტექტორობით, ხუროთ-მოძღვრებით და მშვენიერ ხელოსნობით შეიძლება ჩავრიცხოთ ნამდვილ ხელოვნებითი ნაწარმოებთ შორის. [9]) ახლაც უკვირთ ევროპის მოგზაურებს, როგორ გაუბედნიათ შენობანი ზოგიერთის ციხეებისა უდიდესს სიმაღლეებზედ და როგორ გადუტანიათ ხიდები საშინელს ალაგებზედ. რუები საგანგებოთ გაკეთებულნი მოსარწყავათ, რომელნიც კიდევაც არსებობენ მტკვრისა და ალაზნის ველებზედ, და შესანიშნავნი ნიშნები, ყოფილი მაგათთანავე რუებისა ყარაიასის და შირახანის მინდვრებში, ამტკიცებენ, რომ ხალხი, ხშირათ გაშენებული, არ აგდებდა არც ერთს პატარა მიწის ნაჭერს შეუმუშავებლად.

აღებ-მიცემობაც თან და თან ძლიერდებოდა საქართველოში მეცამეტე საუკუნის გასვლამდე; შორაპანი განშორებულის დროებიდგან იყო უპირველესს ქალაქათ, სადაც აწყობდნენ საქონლებს, რომელნიც მოჰქონდათ აღმოსავლეთიდგან. ქალაქები: ურბნისი, უფლის-ციხე, მცხეთა (მერმე ტფილისი), უჯარმა, გრემი და ზოგიერთი ადგილი ახალციხის უეზდისა (სახელათ ნაქალაქევი) იყვნენ შუაზედ მყოფნი მუხლები საქონლის დასაწყობათ, რომელნიც მიჰქონდათ სხვა და სხვა ალაგებში. რომისა და საბერძნეთის მოჭრილი ფული, რომლებსაც აქამდისინ ჰპოულობენ სხვა და ახვა საქართველოს ალაგებში, ნამეტნავათ ურბნისში, იმერეთში, სამეგრელოში და ბურიაში, ამტკიცებენ, რომ ბერძნებს დარომაელებს შუა ვაჭრობა ჰქონიათ ქართველებს. მეცამეტე საუკუნის გათავებამდე, როგორცა სჩანს ვაჭრობა სულ მთლათ თვითონ ქართველების ხელში იყო, იმიტომ რომ სომხების სამეფო მაშინ ჯერ კიდევ არსებობდა, და ფრიად ცოტანი იყვნენ ემიგრანტები—სომხები სხვა ქვეყნებში. მაგრამ როდესაც დაეცა სომხების სამეფო, რომელიც შეუკრავდა გზას საქართველოს სამხრეთის მხარესას გარეგანს მტრებს და როდესაც მეთოთხმეტე (XIV) საუკუნეში ქართველები უნდა გამოსალმებოდნენ მშვიდობიანს ცხოვრებას, მაშინ იმათ რაღა ვაჭრობის თავი ჰქონდათ, იმათ უნდა დაეფარათ არა თუ მარტო თავისუფლება, არამედ თითონ სიცოცხლე; იმიტომ გასაკვირველი არ არის, რომ შინაური აღებმიცემობა, თუ კი როგორიმე კიდევ არსებობდა, თანდათან უნდა გადაცემულიყო იმ სომხების ხელში, რომელნიც გადმოსახლდებოდნენ საქართველოში. მეთხუთმეტე საუკუნიდამ იწყება ყველა საქართველოს უბედურობა: მონგოლები სპარსელები და ოსმალები მოუწყვეტლათ იკლებდნენ მას, და ოთხს საუკუნეს განმავლობაში თვით რუსებთან შეერთებამდე, ომი არ გაწყვეტილა, თუმც ამ უბედურობის დროს ქართველებმა გამოაჩინეს საუცხოო მამაცური ბრძოლა და რამდენჯერმე, მტრების დამარცხების დროს, კიდეც გაძლიერებულან ხოლმე ცოტახნობით, როგორც მაგალითად თხუთმეტს საუკუნის დასაწყისში, მეფე ალექსანდრეს დროს, რომელსაც უწოდეს „დიდებული“.

მაგრამ როდესაც საქართველო განაწილდა რამდენათმე გაცალკევებულს სახელმწიფოებათ, როდესაც ოსმალებმა აიღეს კოსტანტინოპოლი, შემდეგ ამისა საქართველოს ძლიერება სრულებით მოსწყდა. ამოდენა მოუხერხებელს მდგომარეობაშიაც კი ქართველებმა, აოხრებულებმა დალარიბებმან არ დაჰკარგეს არა თავიანთი თვისება და სარწმუნოება; მაშინ როდესაც სხვებმა ამათმა მეზობელმა ხალხებმა ვერ შესძლეს და უკვალოთ განქრენ ოსმალების მახვილს ქვეშ. ამ ყველა საქართველოს უბედურობაებს უნდა დაუმატოთ ის, რომ მოქალაქური მიმართულება ქართველებისა შესდგა ფრიად უსარგებლო წესზედ. ამ პატარა და ღარიბ ერშიაც კი დაფუძნდნენ წოდებაები და ამის გამო აღდგნენ სხვა და სხვა ანგარიშები და თან და თან გაღარიბდა საქართველო.

(შემდეგი იქნება).

[9]) ნახე არხეოლოგიური აღწერა ლუბუასი და ბროსსესი ფრანციცულ ენაზედ. საუკეთესო ეკკლესიები შეინახეს ახალციხის უეზდში და ყველა საჩინო შენობაები საქართველოში ეკუთვნიან ამ ხაუკუნოებს.

მეშვიდე ტირაჟი პირველი შინაგანი 5% სესხისა 1864 წლისა, რომელიც მოხდა 1 ივლისს 1858 წელს. ეოგება შეხედა შემდეგ ბილეთებს:

NN სერიისა.	NN ბილეთებისა.	მოგება.
18,592	2	200,000
5,492	27	75,000
2,977	16	40,000
15,758	50	25,000
11,435	11	10,000
11,505	21	10,000
7,025	39	10,000
70	20	8,000
6,183	33	8,000
9,501	35	8,000
13,690	2	8,000
8,684	49	8,000
15,739	23	5,000
1,097	39	5,000
14,308	50	5,000
12,846	17	5,000
5,559	11	5,000
19,744	20	5,000
12,547	10	5,000
18,253	24	5,000

ათას—ათასი მანეთი.

NN სერიისა.	NN ბილეთებისა.	NN სერიისა.	NN ბილეთებისა.
15,831	28	14,862	24
5,687	17	18,975	42
18,960	18	18,022	18
8,705	39	13,236	3
1,699	13	12,156	1
1,850	43	14,403	42
6,535	31	7,255	12
2,657	12	5,716	12
5,464	37	5,667	37
13,330	37	8,061	4

ხუთას—ხუთასი მანეთი.

N სერ.	N ბილ.	N სერ.	N ბილ.	N სერ.	N ბილ.
00,223	9	07,877	6	03,547	22
08,056	34	08,694	8	01,324	4
13,671	46	11,184	27	13,244	44
16,318	9	19,611	3	11,854	15
00,231	41	00,556	15	17,272	3
03,236	30	10,650	6	10,283	7
10,226	22	16,343	11	04,672	23
14,864	49	05,089	11	03,641	4
04,330	12	07,187	33	09,683	1
13,081	16	00,813	44	07,574	22
04,923	28	03,464	29	16,813	30
07,848	45	05,696	46	19,872	47
04,688	29	19,251	18	02,382	41
03,920	49	04,159	35	05,935	26
01,726	44	18,095	20	19,434	28
02,150	28	01,837	31	02,520	32
15,104	36	06,490	3	05,839	32
12,588	2	04.437	40	02,020	41
08,818	19	10,887	41	12,367	13
01,517	28	10,048	20	02,611	6
01,078	24	19.484	49	12,174	47
04,578	27	15,212	21	14,305	13
12,361	24	16,388	32	09,250	5
19,271	42	08,166	22	11,845	9
10.064	9	03,413	17	11.337	11
13,617	5	14.152	31	19,285	44
19,297	13	12,372	19	09,393	41
04,703	3	03,766	40	06.799	40
03,080	39	02,554	27	04,310	49
19,698	1	16,678	15	09,973	9
05,331	27	01,696	26	18,502	25
16,883	41	11,176	39	13,506	22
19.002	33	05,267	22	05,839	27
12,168	19	10,332	21	00,897	41
06,483	7	02,091	41	12,397	44
08,092	28	03,360	23	03,358	9
17,642	16	03,217	17	00,194	18
06,093	5	12,819	23	18,736	7
16,519	25	00,427	35	15,046	41
16,583	48	10,348	10	11,153	8
19,724	14	19.994	34	09,303	4
18.437	11	04,796	28	11,233	46
16.297	20	11,834	33	00,565	12
02.563	3	09,257	38	00,011	37
11,278	33	15,137	30	07,420	39
18,569	31	15,529	34	14,964	17
00,603	34	09,720	33	09,975	19
05,231	10	00,234	50	17,386	37
18,867	47	14.704	17	07,493	17
04,555	7	04,997	25	15,644	21
18,793	31	04,804	46	00,733	36
02,209	40	06.697	48	17.268	46
16,647	39	04,537	23	14,403	37
01,358	17	03,154	33	06,115	40
02.571	43	11,968	13	14,665	12
17,244	25	13,950	6	13,048	20
02,818	50	08,018	14	17,561	8
03,946	38	11,286	34	15,671	26
12,535	42	11,355	36	19,333	5
03,780	18	16,064	36	13,947	33
02,273	17	03,682	19	06,312	18
05,302	2	02,769	34	14,089	7
15;137	48	13,816	46	11,842	8
19,097	19	02,082	46	11,013	43
13,633	40	16,767	47	17,857	38
06,335	40	04,764	9	15,624	4
07,943	7	08,436	50	15,242	19
19,026	50	07,839	5	07,691	4
07,578	42	05,129	17	08,625	34
00,318	42	07,647	20	05,866	41
08,043	35	13,182	4	03,294	50
17,166	47	00,085	6	04,287	26
09,958	25	16,130	37	16,051	8
05,385	8	06.282	29	17,854	12
07,661	10	07,702	26	09,241	5
14,355	14	17,675	49	05,796	4
01,701	33	13,271	30	10,884	24
06,783	35	08,491	32	01,848	11
15,019	26	12,598	48	09,154	16
11,876	35	05,197	13	14.709	10
04,285	22	01,780	20	02,135	39
08,709	39	04.852	11	12,097	40
17,572	32	05,717	22	17,145	4
08,244	44	04,857	5	13,985	40
09,173	23	05.539	25	09,354	7
19,318	49	11,998	17	19,155	11
01,969	45	03,466	13		

სახაზინო განცხადება.

ამ წლის ოცდა ექვსს აგვისტოს (მარიამობისთვეს) თელავის უეზდის სამმართველომ დანიშნა გასყიდვა საზოგადო შეეკრებით უძრავის ქონებისა, რომელიც ეკუთვინს თელავის მცხოვრებს ბაღდასარ ა. დამს მამუდოვს. ეს ქონება იმყოფება თელავში და აი რადა რაარის: ერთი ხის სახლი და ორმოც მანეთად დაფასებული მიწა, რაზედაც თვითონ სახლი დგას. ვისაც სურს ამ მასულის ყიდვა, ის უნდა გამოცხადდეს დანიშნულს დღეს თელავის უეზდის სამმართველოში, საცა ნახვენ ფასზე შედგენილს სიას და ყველა ქალალდებს, რომელნიც ამ მამულის გაყიდვას შეეხება.

—თელავის უეზდის სასამართლომ გადასწყვიტა ამ წლის ათს მარიამობისთვეს გაყიდვა ვენახისა, რომელიც მდებარეს თელავში და ეკუთვნის თელავის მცხოვრებს ირაკლი ნადიროვს. ვისაც ამ მამულის ყიდვა უნდა, ის უნდა გამოცხადდეს უეზდის სამმართველოში დანიშნულს დღეს, საცა ნახვენ ამ მამულის გაყიდვის შესახებს ქალალდებს.

ტფილისის უეზდის სამმართველომ გადასწყვიტა გასყიდვა მამულისა, რომელიც ეკუთვნის ძმებს მიხაილს, დავითს და იოსებს სვიმონის ძეთა ხიმშიაშვილებს. ეს მამული მდებარეს ტფილისის პირველი კვარტალის პირველს ნაწილში. მამულია ერთი აფურის შენობადუქანი, სარდაფიან და მიწიანი, რომელიც სიგძით ოთხი ოთხი საჟენია და სიგანით ხუთი არშინი და ათი ვერშოკი. ეს მამული ორმოცდა რვა თუმნათ არის დაფასული. ამ მამულის გაყიდვის ვადა მომავალს სამს სეპტემბერს უნდა იყოს. ვისაც ამ მამულის ყიდვა სურს, დანიშულს დროზე უნდა გამოცხადდეს უეზდის სამმართველოში, საცა ნახვენ ამ ქორების სავაჭრო სიას და იმის შესახებს სხვა ქალალდებსაც.

რედაქციისაგან.

წარმოგზავნილი ხელნაწერები, რომელიც არ დაიბეჭდება, ამას იქით გამოცხადებულ იქ-იქნება ჩვენს გაზეთში; ხელნაწერები პატრონებს რედაქციისაგან არ გაეგზავნებათ; ხოლო თვითონ პატრონებს ან იმათის ნდობით სხვათა შეუძლიანთ აიღონ უკანვე ტფილისი რედაქციიდგან. ხელნაწერები რედაქციაში ექვს თვემდის შეინახება და შემდეგ ცეცხლს მიეცემა.

უფ. ქახელს. თქვენი ლექსებით თ. ი. ჭ—სადმი არ დაიბეჭდება.

ოზურგეთს უფ. ოგ.—ძეს. თქვენი ლექსები არ დაიბეჭდება.

ზუგდიდს კ. დ. დ—ს. თქვეთი ლექსები არ დაიბეჭდება.

ქუთაისს ილ.—ძეს ს. თქვენი ლექები არ დაიბეჭდება მიზეზისაგამო სხვისა და სხვისა.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 19-го іюля 1868 г. ს. მელიქიშვილის და კომპ. სტამბაში. რედაქტორი ბ. წერეთელი. გამომცემელი ს. მელიქიშვილი.